

Гумен Ю.Я.

3.2. Еколого-природний ландшафт урбанізованих територій Тернопільській області в 60 – 90 рр. ХХ ст.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в критичному осмисленні складних соціально-екологічних процесів, що відбувалися в 1960 – 1990-их роках на урбанізованих територіях Тернопільської області та в аналізі шкідливого впливу техногенних явищ на екологічну рівновагу населених пунктів. Відслідкування тенденцій зростання урбоекологічних протиріч в умовах інтенсивної індустріалізації та формування реального стану соціально-екологічних суперечностей, що неминуче виникали внаслідок екстенсивного комунального та промислового розвитку. За умов формування новітніх концепцій історичних досліджень набуває актуальності простеження масштабів забруднення та неефективного використання водних ресурсів промисловими та комунальними підприємствами міст та селищ Тернопільської області в означений період. Сучасний стан української історичної науки свідчить, що повномасштабного науково-історичного дослідження, котре передбачало б історичний аналіз урбоекологічних проблем в новітній історії України. Щодо вивчення даної проблематики Західного регіону України в зазначений період, то на сьогодні відсутні будь-які історичні праці. Науковий доробок вітчизняних істориків обмежується публікаціями Васюти С.І., Васюти О.А., Філіпчука Г.Г., Білика М.С., [1] які розглядають урбоекологічні проблеми регіону в полі концепції міждисциплінарної комплексної оцінки суспільно-екологічних явищ, ретроспективного селективного аналізу причинно-наслідкових зв'язків відносно взаємодії закладених у минулому негативних тенденцій науково-технічного прогресу та сучасних резонансних наслідків.

Протягом 1960-их років промислово-комунальна база урбанізованих територій Тернопільської області лише перебувала в процесі становлення, тому, враховуючи особливості екстенсивного урбоіндустріального розвитку на промислових об'єктах не відслідковувалися обсяги водовикористання та викиди

нечистот у річки та водойми області. Однак, у порівнянні з іншими областями України екологічна ситуація на Тернопільщині була значно кращою.

Голова Держкомприроди при РМ УРСР в доповідній записці Раді Міністрів УРСР «Про досвід охорони і збагачення природних ресурсів Тернопільської області» відзначав, що на виконання постанови ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР від 21 червня 1968 року № 173 та Закону УРСР про охорону природи на підприємствах, установах і в господарствах в 1967 році обласною інспекцією Держкомприроди при РМ УРСР була виконана значна робота по впорядкуванню і використанню водних ресурсів Тернопільської області. Підприємства Тернопільського спирт тресту завдяки будівництву водоочисних споруд і полів фільтрації перестали щодоби викидати понад тисячу м³ висококонцентрованих стоків. Були реконструйовані та додатково побудовані очисні споруди на Бучацькому, Лановецькому та Козівському цукрових заводах. На 11 водоемких підприємствах області було створено громадські пости з охорони водних ресурсів, що разом з працівниками Держводоінспекції здійснювали контроль за будівництвом та експлуатацією водоочисних споруд і зворотних систем водопостачання [2, 24 Арк]. Тернопільська область в перший рік роботи Держкомприроди при РМ УРСР (1968) внаслідок своєї аграрної специфіки та незначної концентрації промислових підприємств стала взірцевою для звітів природоохоронного відомства. Такими характеристиками природоохоронної роботи могла б «похвалитися» не кожна область західного регіону України. Проте через короткий час внаслідок стандартних для того часу нормативів індустріального приросту ситуація з охороною та збереженням водних ресурсів в області значно погіршилася. Так, у 1969 році внаслідок перевантаження та незадовільної роботи водоочисних споруд в місті Тернопіль, на Хоростківському, Лановецькому та Борщівському цукрових заводах достатній ступінь очистки отримали тільки 7 млн. м³ нечистот за рік або 64 % від загального об'єму стоків, що пройшли очистку, а 3,9 млн. м³ в рік чи 36 % стоків очищені недостатньо. Зовсім без очистки скинуто у відкриті водойми 9,1 млн. м³ чи 45,5 % стоків. Загальний викид стічних вод по області за 1969 р. становив 26,3 млн. м³ в рік, з них 20 млн. м³ особливо забруднених стоків, а 6,

3 млн. м³ таких, що не потребували очистки. Все це призвело до того, що санітарний стан багатьох рік та відкритих водоймищ був незадовільним. В особливо критичному санітарному стані знаходилася річка Нічлава внаслідок викиду в неї неочищених стоків Колиндянського концентрато-дріжджевого комбінату. Незадовільно вирішувалися питання будівництва водоочисних споруд на підприємствах молочної промисловості комунального господарства, Облспоживспілки, об'єднання «Сільгосптехніка», а також лікувальними та навчальними закладами [3, 12-15 Арк]. Ситуація з викидами стічних вод на Тернопіллі суттєво не змінилася і в 1971 році, так, загалом промислові підприємства області і комунальна сфера викинули у водойми області 24,6 млн. м³ на рік, з них взагалі без очистки – 7,4 млн. м³. [3, 25-26 Арк]. Окремі передочисні споруди на підприємствах області не могли забезпечити повної очистки нечистот. Загалом по області лише в 5 містах і 2 селищах були господарсько-фекальні каналізації, а через водоочисні споруди проходили стоки тільки міста Тернопіль та селищ Козова та Підволочиськ.

В 1971 році було розширено каналізаційну сітку в місті Тернопіль на 6,2 км, в Козові на 3,3 км, в Підволочиську на 1,4 км. [3, 28 Арк]. Деяко погіршилася ситуація із викидами стічних вод в 1972 році, так, по області загальна кількість їх становила 8 млн. м³. Не покращилася екологічна ситуація у р. Нічлава, в котру Колиндянський концентрато-дріжджевий комбінат щодобово без будь-якої очистки викидав 1 200 м³ нечистот. Будівництво водоочисних споруд на даному підприємстві було заплановано на 1975 рік. Із 24 каналізованих населених пунктів області у 1972р. водоочисні споруди працювали лише в Тернополі, загальною потужністю 66,5 тис. м³/добу, в Підволочиську 450 м³/добу та в Козові. Незакінчено роботи з будівництва водоочисних споруд Микулинецького консервного заводу і заводу залізобетонних виробів, Тербовлянського заводу сухого знежиреного молока. В ІХ п'ятиріччі республіканськими відомствами було заплановано будівництво міських водоочисних споруд на 6-ти об'єктах комунальних підприємств області, три з яких запуснути в ІХ-ій п'ятиріччі та три – в десятій [4, 19-21 Арк].

Ситуація з водокористуванням та водовідведенням в Тернопільській області в 1973-74 рр. виглядала наступним чином:

Таблиця №1

<i>№ п/п</i>	<i>Найменування показників об'єктів, на яких проводився облік</i>	<i>Одиниця виміру</i>	<i>1973р.</i>	<i>1974р.</i>	<i>+/-</i>
1.	Кількість об'єктів, на яких ведеться облік	Шт.	514	528	+14
2.	Використання свіжої води. Всього	Млн.м3	48,3	54,0	+6
	В т.ч. для виробництва	Млн.м3	31,7	36,5	+4,8
	Для міськводопроводу	Млн.м3	11,7	12,0	+0,3
	Джерела водопостачання:				
	Поверхневі	Млн.м3	12,8	18,3	+5,5
	Підземні	Млн.м3	35,5	35,7	+0,2
	Водовідведення				
	Викиди стічних вод. Всього:	Млн.м3	38,2	47,2	+9,0
	З них очищувачі. Всього:	Млн.м3	26,4	32,9	+6,5
	В т.ч. на міських водоочисних спорудах	Млн.м3	16,5	21,3	+4,8
	Кількість стічних вод, що скидаються без очистки	Млн.м3	9,5	12,0	+2,5
	Кількість води в оборотному водопостачанні	Млн.м3/р.	50,8	144,5	+93,7
	% економії стічної води за рахунок оборотного водопостачання		51,3	79	+27,7
	Наявні водоочисні споруди	Шт.	85	50	-35
	З них на повну біоочистку	Шт.	41	43	+2
	Проектна потужність водоочисних споруд	м3/добу	119,6	735,0	+615
	Фактичний пропуск стічних вод	м3/добу	102,0	574,2	+472
	Зі стоків, що пройшли очистку в достатній мірі	млн.м3/р.	25,2	30,9	+5,7
	Недостатній ступінь очистки	млн.м3/р.	1,2	2,0	+0,8

Кількість водоочисних споруд в порівнянні за два роки зменшилася з 85 до 50 внаслідок проведення інвентаризації та уточнення. Той факт, що загальна кількість стічних вод, що пройшли очистку в недостатній мірі залишалася досить високою, пояснюється відсутністю фахівців та дієвої програми в галузі очисних технологій. Будівництво та ремонт очисних споруд промислових підприємств та об'єктів комунальної сфери велося підрядними організаціями, що не спеціалізувалися в даній сфері, а фінансування робіт проводилося республіканськими та союзними міністерствами та відомствами за залишковим принципом [5, 23 Арк].

Відповідно до народногосподарського плану в 1974 році 29 підприємств, організацій та господарств п'ятнадцяти міністерств і відомств союзного і

союзно-республіканського підпорядкування проводили будівництво 37 об'єктів водоканалізаційних і водоохоронних споруд сумарною вартістю 6738,5 тис. крб., з них лише 24 об'єкти було введено в експлуатацію. Будівництво водоочисних та водоохоронних споруд в першому півріччі 1974р. велося вкрай повільними темпами. Не більших успіхів було досягнуто і в другому півріччі. Будівельні ділянки водоочисних споруд своєчасно не забезпечувалися обладнанням, з боку замовників не здійснювався належний контроль за якістю будівництва та його термінами. Так, в четвертому кварталі 1974 року планувалося ввести в експлуатацію 19 об'єктів, серед них і один крупний об'єкт – експериментальні водоочисні споруди Мишковицького спиртозаводу. Будівельники та замовники об'єкту пред'явили до прийому Держкомісії водоочисні споруди з великою кількістю недоробок, по деяких вузлах невиконані навіть креслення [5, 25 Арк]. В Гусятині було заплановано будівництво загальноміської автомийки, що значно покращило б санітарний стан річки Збруч. Відповідно до лабораторних даних Держводоінспекції, кількість шкідливих речовин в річці Серет в 1968р. складала 2 г/л, а в 1974р. – всього 5г/л. Річка потерпала від забруднення нафтопродуктами та неочищеними стоками, тваринницьких ферм, колгоспів та радгоспів [5, 29 Арк].

В 1975 році внаслідок реалізації частини запланованих заходів з будівництва водоочисних споруд екологічна ситуація в річках області дещо покращилася. Так, за рахунок введення в експлуатацію водоочисних споруд на Тернопільському бавовнико-прядильному комбінаті та цукровому заводі «Поділля» санітарний стан річки Серет відчутно поліпшився. Природоохоронними інстанціями було покращено облік водоспоживання і водовідведення стічних вод. Підприємства, котрі використовували в промисловому циклі велику кількість води, довели водовикористання на одиницю продукції до норми, встановили прилади споживання води, що дало можливість контролювати її використання.

Основні порівняльні показники водоспоживання, водовідведення та очистки стоків на паспортизованих об'єктах Тернопільської області за 1970,

1974, 1975 рр., що підготовлені працівниками облінспекції Держкомприроди при РМ УРСР, наведено в таблиці:

Таблиця №2

№ п\п	Найменування показників	Одиниця виміру	1970	1974	1975	+/- порів. з 1974р.	+/- порів. з 1970р.
1	Кількість об'єктів, на яких проводився облік	Шт.	-	528	511	-17	-
2	Водоспоживання свіжої води. Всього	Млн.м3/рік	39,4	56,7	52,3	-4,4	+12,9
	В т.ч. для виробництва	Млн.м3/рік	25,8	38,3	32,8	-5,5	+7,0
	для госпобут потреб	Млн.м3/рік	13,6	18,4	19,5	+1,1	+5,9
	для міськводопроводу	Млн.м3/рік	2,8	12,8	5,1	-6,9	+10,2
	джерела водопостачання: поверхневі	Млн.м3/рік	18,5	18,7	21,2	+2,5	+2,7
	підземні	Млн.м3/рік	20,9	38,0	31,1	-6,9	+10,2
3	Водовідведення						
	Викид стічних вод. Всього	Млн.м3/рік	29,3	49,6	44,9	-4,7	+15,6
	В т.ч. стічні води, що не потребують очистки	Млн.м3/рік	6,2	2,3	1,5	-0,8	-4,7
	Забруднені стічні води. Всього	Млн.м3/рік	23,1	47,3	43,4	+3,9	+20,3
	З них, що пройшли очистку	Млн.м3/рік	17,9	35,3	22,3	-13,0	+4,4
	В т.ч. на міських водоочисних спорудах	Млн.м3/рік	3,8	23,5	6,7	-16,8	+2,9
Кількість стічних вод, що викидалися без очистки	Млн.м3/рік	5,2	12,0	21,1	+9,1	+15,9	
	Кількість води в оборотному водопостачанні	Млн.м3/рік	45,6	44,5	94,1	+50,4	+48,5
	% економії свіжої води	%	64	78	59	-19	-5,0
	Було в наявності водоочисних споруд	Шт.	-	50	55	+5	-
	З них ті, що працюють на повну біоочистку	Шт.	-	43	52	+9	-
	Проектна потужність водоочисних споруд	м3/добу	88,3	120,8	126,1	+5,3	+37,8
	Фактичний пропуск стічних вод	м3/добу	76,9	102,8	116,5	+14,0	+39,6
	Стоки, що пройшли очистку в достатній мірі	млн.м3/рік	-	30,9	20,1	-10,8	-
	Недостатній ступінь очистки	млн.м3/рік	-	2,0	2,2	+0,2	-

В 1975 р. було додатково взято на облік 39 підприємств та організацій, але загальна їх кількість зменшилася в зв'язку з тим, що працівники обласної інспекції Держкомприроди при РМ УРСР не проводили облік на підприємствах

із незначним водовикористанням, а також через те, що окремі підприємства було або укрупнено, або ліквідовано. Це стосувалося підприємств місцевої промисловості, котрі були розміщені в малих містах та селищах області. Економія свіжої води на промислових підприємствах в середині 1970 рр. становила 59 %. Якщо в 1970 р. в обігу промислових підприємств було 45,6 млн.м³ води в рік, то в 1975 р. - 94,1 млн.м³. Слід відзначити й той факт, що кількість промислових підприємств та їх потужності відчутно зросли.

За першу половину 1970-их рр. потужність роботи водоочисних споруд на промислових підприємствах та об'єктах комунальної сфери зросла на 126, 1 тис. м³/добу, чи на 42,7 %. Однак, не дивлячись на значне збільшення потужності водоочисних споруд, кількість стічних вод, що викидалися без очистки, не зменшилася і становила 21,1 млн.м³/рік. Головною причиною викиду неочищених стоків є той факт, що в малих містах та селищах області працювали дрібні підприємства місцевої, легкої, харчової та м'ясомолочної промисловості без будь-яких водоочисних споруд. Будівництво водоочисних споруд на цих промислових об'єктах, за висновками тогочасних фахівців, було економічно не вигідним. Будівництво водоочисних споруд для міст та селищ за принципом дольової участі разом з комунальними господарствами для керівників вищевказаних підприємств та галузевих функціонерів стало на той час економічно необґрунтованим.

Водоочисні споруди були відсутні на більшості комунальних підприємств Тернопільської області, а питання будівництва загальноміських водоочисних споруд за дольової участі підприємств, установ та організацій, всіх дрібних водокористувачів вирішувалися дуже повільно, також й через відсутність ініціативи комунальних підприємств малих міст та селищ [6, 23-24 Арк].

З 15 районних центрів області в середині 1970-их рр. загальноміські водоочисні споруди функціонували лише у двох (Збараж та Підволочиськ). Інші малі міста та селища викидали стоки промислових підприємств та комунальних господарств у водні артерії краю без очистки. Критичною була ситуація на підприємствах Облспоживспілки, де з 30-ти промислових об'єктів водоочисні споруди функціонували лише на 2-ох. Без водоочисних споруд тоді

працювали всі підприємства, що підпорядковувалися Міністерству харчової промисловості УРСР. На багатьох підприємствах, особливо в малих містах та селищах області водоочисні споруди працювали вкрай неефективно. Нерідко, брак роботи водоочисних споруд був безпосередньо з вини проектувальників. Так, Одеський філіал «Укрм'ясмолпром», ще на початку 1970-их рр. невдало запроектував водоочисні споруди на Борщівському, Буцацькому та Вишнівецькому маслосирзаводах. Набір водоочисних споруд на цих підприємствах не відповідав характеру стоків, котрі на них поступали. Внаслідок цього немалі кошти на проектування та будівництво цих об'єктів були використані республіканським відомством неефективно. В умовах тогочасного природоохоронного законодавства винні у марнотратстві не понесли належного покарання. До цього часу не було вирішено проблему підготовки кваліфікованого персоналу водоочисних споруд, до роботи на цих економічно важливих об'єктах залучалися випадкові люди. З вини обласного управління будівництва та молочної промисловості на Теробовлянському заводі сухого і знежиреного молока, що працював ще з грудня 1972 року, не було усунуто недоробки та дефекти, що були виявлені ще до запуску підприємства. Обласна інспекція Держкомприроди при РМ УРСР в середині 1970-их років посилила контроль за використанням питної води в виробництві та разом з відділенням Держводоінспекції домоглася встановлення водовимірювальних приладів на технологічних лініях найбільш водомістких підприємств. На промислових підприємствах області було активізовано роботу по зменшенню використання води на одиницю промислової продукції. Однак рівень водокористування на промислових підприємствах області залишався дуже високим. Індустріальні об'єкти дуже повільно переходили на технічне водопостачання та відсоток використання питної води для промислових цілей суттєво не змінився [6, 25-26 Арк].

В 1975 році підрядними будівельними організаціями було зірвано виконання річного плану з будівництва каналізації та водоочисних споруд в містах Теробовля та Борщів, на ряді підприємств обласного центру. У м. Борщові при повній сумарній вартості 995 тис. крб., за 4 роки (1972-1975 роки)

будівництва виконано робіт на суму 225 тис. крб. або 23,7 % загальної вартості, в т.ч. у 1975 році при плані 62 тис. крб. було виконано робіт на суму 9 тис. крб., чи 14,5 %.

У м. Теревовлі при повній вартості 364 тис. крб., за три роки будівництва (1973-1975 роки) виконано робіт на суму 62 тис. крб., чи 17 % загальної вартості, в т.ч. за 1975 рік при плані 890 тис. крб. було використано лише 9 тис. крб. або 10,1 % річного плану.

Головною причиною зриву була відсутність контролю та несвоєчасне постачання обладнання та матеріалів на будівництво з боку замовника (обласне управління комунального господарства) та несерйозне ставлення до справи з боку будівельних організацій, що не забезпечували об'єкти робочою силою. Такі приклади безвідповідального ставлення до виконання своїх обов'язків з боку органів місцевої влади були непоодинокі. Так, з вини Чортківської міської ради депутатів трудящих та тресту «Тернопільсьбуд», котрі не забезпечили передачу коштів на дольову участь у будівництві першої черги водоочисних споруд Чортківського ремзаводу та міста Чортків, внаслідок чого ці важливі об'єкти стали безнадійним довгобудом [6, 28 Арк].

Про критичний стан охорони та використання водних ресурсів в Тернопільській області було прозвітовано Держкомприродою при РМ УРСР, Раді Міністрів та Центральному комітету КПУ. В доповідній записці від 15.07.1975 р. керівництво комітету висловлювало занепокоєння станом справ з охороною водних ресурсів республіки. В контексті найважливіших водоохоронних проблем Західного регіону України, функціонери природоохоронного відомства вказували на критичний стан річки Нічлава, що в результаті викиду стічних вод Колиндянського концентрато-дріжджевого комбінату перетворилася на стічну канаву. В такому ж стані були і річки Стрипа, Тайна, Коропець, що забруднювалися міськими комунальними стоками міста Бучач та нечистотами Хоростківського і Козівського цукрових заводів [7, 88 Арк].

В 1976 році загалом по області було введено в дію 22-і водоочисні споруди загальною потужністю 33 тис. м³/добу та 8 систем зворотного

водопостачання. Їх потужність за дев'яту п'ятирічку виросла майже на 40 %, а кількість води в зворотному водопостачанні збільшилася майже в 2 рази. Проте це суттєво не покращило стану водних ресурсів області. Ситуація навколо будівництва водоочисних споруд в Борщові та Теребовлі і далі перебувала в глухому куті, підрядні організації засвоїли лише 51 % виділеного їм фінансування [8, 158-159 Арк].

Водовідведення та зворотне водопостачання в 1977 році відчутно не покращилося. Загалом в Тернопільській області промисловими підприємствами та господарствами комунальної сфери було використано 49,9 млн. м³. Всього у водойми області поступило 48,2 млн. м³ стоків, з них 39,6 млн. м³, ті що очищалися та 8,6 млн. м³ неочищених. Відсоток економії свіжої води був одним з найвищих в регіоні [9, 17 Арк].

Однак, говорити про можливість виконання найважливіших водоохоронних постанов вищих республіканських органів влади по Тернопільській області, як в Західному регіоні України загалом, не доводилося. В умовах тотальної індустріалізації, відсутності водоохоронних технологій та панування командно-адміністративної системи управління жодне важливе природоохоронне рішення не могло бути виконаним. Зокрема, виконання постанови ЦК КПУ та РМ УРСР від 17 вересня 1968 року № 484 «Про заходи щодо покращення використання ресурсів малих рік», не лише не принесло конкретних результатів, але й переросло в іншу постанову ЦК КПУ та РМ УРСР від 9 квітня 1976 року «Про заходи по попередженню забруднень в басейні Чорного та Азовського морів». «Виконання» даних постанов не лише не покращувало екологічну ситуацію водних ресурсів, але породжувало цілий комплекс нових проблем техногенної діяльності, котрі необхідно було вирішувати одразу. Натомість, природоохоронне відомство республіки наполегливо доповідало про локальні успіхи проведеної роботи з охорони малих річок та водойм [10, 52 Арк].

Протягом 1980-их рр. ситуація навколо використання водних ресурсів лише відчутно погіршувалася. Проте, Держкомприроди, що набув статусу міністерської установи, звів природоохоронну роботу до підбиття

математичних розрахунків, практично не займаючись аналізом ситуації та пошуком нових шляхів впливу на покращення ситуації. В статистичних звітах про стан роботи водоочисних споруд та економії свіжої води, результати по областях подавалися у відсотковому співвідношенні. Так, в порівнянні, в Тернопільській області в 1981 році ефективно працювали 93,5 % водоочисних споруд, на 84,5 % економилося свіжої води. У 1982 році ефективність роботи водоочисних споруд була 93 %, а економія свіжої води – 84 %. Така інформація може говорити про різне, однак конкретика полягала у невирішенні проблем охорони та раціонального використання природних ресурсів минулого десятиліття [11, 37 Арк].

На спеціальному семінарі Держкомприроди УРСР, що проходив у Вінниці 18 червня 1980 року, новий голова відомства Діна Проценко у власному виступі зосередила увагу присутніх на суттєвих недоліках, пов'язаних з будівництвом водоочисних споруд в Тернопільській області [12, 67 Арк].

Викид забруднених стічних вод у відсотковому вираженні Держкомприроди УРСР по Тернопільській області виглядає наступним чином: 1981р. – 14 %, 1982 р. – 9 %, 1983 р. – 8 %. Натомість, відсоток економії свіжої води, що подавався у звіті про природоохоронну роботу за 1983 рік, надає дещо інші відсотки, аніж наведені вище результати: у 1981 році в області було зекономлено 84 % свіжої води, у 1982р. – 85 %, та у 1983 р. – 83 % [13, 31 Арк]. Отже, республіканські чиновники дещо недорахувалися в десятих відсотка.

Натомість, набагато твердішою була позиція республіканських природоохоронних чиновників щодо дозволу розміщення нових промислових підприємств на території Тернопільської області. Зокрема, ні Держкомприроди УРСР, ні його представники на місцях, ні органи місцевої влади не мали ніяких заперечень щодо будівництва в містечку Шумське, на півночі області, на екологічно ще незабрудненій території підприємства хімічної промисловості - заводу з виробництва хімічних засобів захисту рослин. Так, у відповідь на питання щодо недоцільності розміщення цього хімічного підприємства, поставлені делегатом 25 з'їзду комсомолу М.Шаповалова, чиновники Держкомприроди УРСР в листі від 30 квітня 1986 року № 9-1455, зокрема,

відзначали свою незгоду щодо будівництва даного підприємства та повну бездіяльність у відстоюванні даного питання. Держкомприроди дав згоду у відповідності до постанови РМ УРСР від 7 березня 1987 року, у зв'язку з нагальною необхідністю сільськогосподарського комплексу республіки в нових препаратах для захисту рослин від шкідників та хвороб [14, 76 Арк].

В середині 1980-их років природоохоронні відомства виявили на території області 95 підприємств-забруднювачів водних ресурсів. це був найвищий показник з усіх західноукраїнських областей. Проте, керівництво Тернопільської області в 1985 році було відзначено третьою премією Всеукраїнського соціалістичного змагання за досягнення за досягнення кращих показників з охорони природи. Виявляється, що кращими в природоохоронній роботі тоді були лише Ровенська область та місто Київ [15, 32-34, 50 Арк]. Причому, на подібному конкурсі у 1984 році Тернопільська область отримала другу премію [16, 146 Арк].

Проблеми будівництва каналізації та загальноміських водоочисних споруд в малих містах та селищах Тернопільської області так і залишилися невирішеними і протягом 1980-их років. В даному контексті слід звернути особливу увагу на екологічну катастрофу у м. Чернівці. Голова облвиконкому Чернівецької області В. Лечинський 21 січня 1987 року в листі до РМ УРСР забив тривогу з приводу катастрофічних забруднень річки Дністер в зонах санітарної охорони джерела водопостачання міста Чернівці, що здійснюється поверхневим водозабором. Причиною екологічної катастрофи стало різке пониження рівня води найбільшої річки регіону внаслідок кліматичних змін в літньо-осінній період та систематичного викиду неочищених стоків неканалізованими населеними пунктами Тернопільської та Львівської областей. Причому, найближчим до водозабору джерелом забруднення річки Дністер є місто Заліщики та інші населені пункти Тернопільської області, де повністю відсутня очистка каналізаційних стоків [17, 48 Арк].

Наприкінці 1980-их років малі міста Тернопільської області продовжили інтенсивний викид неочищених стоків в найбільшу водну артерію регіону – річку Дністер. За найскромнішими підрахунками, промислово-комунальною

сферою міст Заліщики, Бережани, Бучач, Зборів та ін., щодоби викидалося більш як 7, 3 тис. м³ нечистот [17, 49 Арк].

Отже, не дивлячись на відсутність величезних промислових об'єктів на урбанізованих територіях Тернопільської області, у 1960-1990 роках водним ресурсам краю було завдано непоправної шкоди, наслідки техногенного впливу зможуть відчути, безпосередньо на собі, майбутні покоління.

В містах та селищах Тернопільської області в умовах нарощування індустріальної бази промислових підприємств та об'єктів комунальної сфери відбувалося суцільне нехтування вирішенням водоохоронних проблем, що призвело до напруження екологічної обстановки в річках і водоймах, та нарощування в недалекому майбутньому кризових явищ та екологічних катастроф. Хижацьке ставлення до природи та її ресурсів стало характерною ознакою проведення масштабної індустріалізації та урбанізації в містах та селищах регіону. Головною причиною такого стану справ була відсутність науково-технічного обґрунтування природоохоронних заходів, спрямованих на виконання перманентних заходів типу паспортизації виробничих об'єктів, які активно забруднюють водні ресурси краю.

Отримані результати дослідження дають змогу об'єктивно проаналізувати структуру та історичну динаміку розвитку урбоекологічних проблем Тернопільської області, а також розглянути спектр проблем, які раніше в українській історіографії не розглядалися.

Перспективним у подальшому дослідженні зазначеної проблеми є продовження реалізації історичних розробок щодо вивчення широкого спектр урбоекологічних проблем Тернопільської області 1960-их років.

Список використаних джерел та літератури

1. Васюта О.А, Васюта С.І., Філіпчук Г.Г. Екологія і політика. У 2 –х тт. – т1. - Чернівці: Зелена Буковина. 1988 – 424 с.;
2. Васюта О.А, Васюта С.І., Філіпчук Г.Г. Екологія і політика. У 2 –х тт. – т2. - Чернівці: Зелена Буковина. 1988 – 480 с.;

3. Білик М.С. Філософський зріз архітектурної діяльності і теорія формування складних систем в містобудуванні. – Тернопіль: Архітектурно-будівельна НВП Корпорація «Техно-Корс», 2001. – 335 с.;

4. Васюта С.І. Радянський екоцид в Україні: історичні витоки, труднощі подолання. – Тернопіль: СМП Астон. 2000. – 536 с. ;

5. ЦДАВОВУ, ф. 4778, оп.1, спр. 11

6. ЦДАВОВУ, ф. 4778, оп.1, спр. 93

7. ЦДАВОВУ, ф. 4778, оп.1, спр. 244

8. ЦДАВОВУ, ф. 4778, оп.1, спр. 324

9. ЦДАВОВУ, ф. 4778, оп.1, спр. 366

10. ЦДАВОВУ, ф. 4778, оп.1, спр. 375

11. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.393

12. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр. 408

13. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.443

14. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.467

15. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.437

16. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.479

17. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.551

18. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.514

19. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.505

20. ЦДАВОВУ, ф.4778, оп.1, спр.550